

By, marsk og geest

By, marsk og geest 20

Kulturhistorisk årbog for Sydvestjylland

Forlaget Liljebjerget
2008

Redaktion: Mette Højmark Søvsø (ansv.), Susanne Benthien,
Claus Feveile, Lars Hammer, Søren Mulvad og Lilian Skønager

Lay-out: Lars Hammer

Tryk: Winds Bogtrykkeri A/S, Haderslev

©: 2008 Forlaget Liljebjerget

Liljebjerget er Sydvestjyske Museers forlag.
Det blev oprettet i 1997 til minde
om og med testamentariske midler
fra Ellen og Christian Almhede.

Forlagets navn rækker tilbage til
Anders Sørensen Vedel. Han udgav
i årene 1591-92 otte bøger, der var
"Prentet paa Liliebierget udi Ribe".
Om disse bogudgivelser og trykke-
riet se "By, marsk og geest 10" 1998.

ISBN 978-87-89827-13-1
ISSN 0905-5649

Bindets baggrundsillustration: Videnskabernes Selskabs Kort, 1811. Om dette kort,
se "By, marsk og geest 13" 2001, s. 37-50.

Illustration på forsiden: Udgravning ved Skelhøj, se s. 7.

Illustrationer på bagsiden: Nybyggeri i Vægtergade, Ribe, se s. 43.
Sandfundament i Grønnegade, Ribe, se s. 51
Pibelfersfigur fra 1700-tallet, se s. 64

Indhold

Mads Kähler Holst, Marianne Rasmussen & Henrik Breuning-Madsen	
Cirkler, sfærer, hjulkors og høje	5
<i>Circles, spheres, wheel crosses and barrows</i>	14
Morten Søvsø	
Stolpebyggede gårde fra renæssancen udgravet i Kærbøl ved Ribe	15
<i>Post-built renaissance farms excavated in Kærbøl, near Ribe</i>	26
Kamma Marie Poulsen-Hansen	
To middelalderlige smedjer fra Guldager ved Esbjerg	27
<i>Two medieval smithies, from Guldager near Esbjerg</i>	37
Steffen M. Søndergaard	
“Nyt i gammelt” i Ribe. Eksempler på udnyttede muligheder – og forspildte	38
<i>“New and old together” in Ribe. Examples of the possibilities utilized – and wasted.</i>	49
Lars Chr. Bentsen	
Sandfundamenternes kulturhistorie	50
<i>The cultural history of sand foundations</i>	63
Mette Højmark Søvsø	
Mere fra magasinets gemmer	64
<i>More stories from the museums vaults</i>	72

Mere fra magasinets gemmer

Af Mette Højmark Søvsø

Alt hvad der er indkommet til Den antikvariske Samling fra 1855 indtil 1940 er nu på plads i Sydvestjyske Museers nye magasin. Under indflytningsprocessen kommer mange spændende genstande for dagens lys. Tre af dem skal omtales i det følgende. Det drejer sig om en menneskefigur af pibeler fra 1700-tallet, en udskåret form til småkager ligeledes fra nyere tid, samt en rude hvori Ribes berømte bysbarn, Jacob A. Riis, har forevigt sin ulykkelige kærlighed til Elisabeth Giørtz.

Pibellersstatuetter

Fra de gamle magasiners allerinderste, mørke dyb dukkede en usædvanlig genstand op. Det var et fragment af en lille menneskefigur af pibeler (fig. 1)¹. Figuren er registreret i 1964, og blev beskrevet således i museets protokol:

"Fragment af menneskefigur. Pibeler. Mål: højde 4,8 cm. største bredde 3,4 cm. st. tykkelse 1,3 cm.

Støbt i form. Rester af støberande langs siderne. Forestiller stående kvindelig figur, hovedet og benene afbrækket og mangler. Armene bøjet ind foran brystet, hænderne holder om buket af blomster og frugter. Stilkene sammenbundet med sløjfe, hvis nedhængende snore ses under rester af bemaling. Under bugen den foldede kant af lændeklæde. Ryggen tilsyneladende nøgen. Herpå korsformet figur som ligner indstøbte rester af tynd snor."

Om fundomstændighederne ved vi ikke andet end at figuren er *"fundet for mange år siden i Ribe Å"*.

Da figuren indkom i 1960'erne var man på museet i tvivl om, hvad det var man havde fat i. Der var ikke tidligere fundet noget lignende i Ribe. Figurens formsprog og det verdslige motiv ser ikke middelalderligt ud, men hører snarere hjemme i renessancen eller nyere tid. Der blev sendt en forespørgsel til Nationalmuseet, hvor man heller ikke kunne oplyse nærmere om, hvad figuren forestillede eller hvad dateringen var. Nationalmuseets konserveringsafdeling undersøgte også figuren og kunne konstatere, at den var af pibeler med rester af bemaling. I korrespondancen fra dengang ligger en liste over pibellersfigurer på Nationalmuseet². Ved forespørgsel, om der blandt

Fig. 1. Fragment af pibellersfigur, fundet i Ribe Å (MD227, D227). Højde: 4,8 cm., største bredde: 3,4 cm., tykkelse: 1,3 cm. Foto: SJM.

A fragment of a clay figure, found in the river Ribe (MD227, D227). Height: 4,8 cm, largest width: 3,4 cm, thickness: 1,3 cm.

Fig. 2. Fragment af pibellersfigur, jordfund fra tunnelen mellem Rådhuset og Vartov, København (NM D12187). Største højde: ca. 6,5 cm., største bredde: ca. 3,5 cm. Foto: Nationalmuseet.

Fragment of a clay figure. Earthen find from the tunnel between the Town Hall and Vartov, Copenhagen (NMD12187). Greatest height: Roughly 6,5 cm, largest width: roughly 3,5 cm.

Fig. 3. Fragment af pibellersfigur, fundet ved havearbejde i Gravsgade. På figuren ses en det nederste af et kvindeskørt og et strømpeklædt mandsben (ASR 2002, x1). Foto: SJM.

A fragment of a clay figure, found under gardening in Gravsgade, Ribe (ASR 2002 x1). The lower part of a womens dress and a tights clad mans leg can be seen on the figure.

Fig. 4. Fragment af pibellersfigur forestillende et elskende par. NM u.nr. Foto: Nationalmuseet.

A fragment of a clay figure of a woman and a man. Unknown provenience. Height: Roughly 11 cm, with: roughly 6 cm.

disse figurer var paralleller til Ribe-figuren viste det sig, at tre af dem var fremstillinger af det samme motiv, en nøgen menneskefigur med en blomsterbuket³. Alle tre forestiller et menneske kun iført lændeklæde, der holder en buket blomster foran brystet. Kun den enes ansigt er bevaret, og det ser ud til at tilhøre en yngling eller et barn (fig. 2). Under denne artikels tilblivelse indkom endnu et fragment af en pibellersfigur. Figuren er fundet ved havearbejde i Gravsgade (fig. 3)⁴. Den forestiller et par, en mand og en kvinde, hvoraf kun det

nederste af benene er bevaret. Figureerne står på en sokkel. Damens kjole er lang, og draperet bagpå, og kun det ene af mandens strømpeklædte ben ses på fragmentet. Klædedragten viser tydeligt at vi er i nyere tid, sikkert i 1700-tallet. Også til denne figur findes en parallel på Nationalmuseet (fig. 4).

Pibellersfigurer er en hidtil upubliceret genstandsgruppe i Danmark, men et par søgninger på internettet viser, at de er velkendte i Nederlandene og England og tilmed er fundet i USA⁵. Der findes desuden et par artikler på hollandsk om emnet⁶.

Religiøse og verdslige motiver

Pibeler er en hvidbrændende lertype, som findes i store dele af det nordeuropæiske område, dog ikke i Danmark. Navnet skyldes, at den blev brugt til massefremstilling af piber (såkaldte kridtpiber) fra 1600-tallet frem til 1800-tallet⁷. Pibeler er meget finkornet og plastisk, og er i århundreder blevet brugt til fremstilling af keramik og andre brugsgenstande. Allerede fra romerriget kendes små religiøse figurer af pibeler⁸. Også i middelalderen blev pibeler brugt til at fremstille små figurer. Fra 1200-1400-tallet blev sådanne figurer produceret i Holland, Belgien og Tyskland⁹. De håndværkere, som stod for fremstillingen, kendes fra skriftlige kilder som "heyligenbackers" eller "beeldedruickers"¹⁰. Der er udgravet rester af deres værksteder i Leiden og Utrecht, hvor der er fundet både figurer og støbformer¹¹. Statuetterne blev fremstillet ved hjælp af to forme, der danner h.h.v. for- og bagside. Leret blev trykket ind i formen, og efter tørring blev de to dele sammenføjet og brændt. Sammenføjningen ses ofte som en støbesømligende rand langs kanten (jf. Ribefiguren). Statuetterne kunne også fremstilles af terrakotta; en blanding af pibeler og rødbrændende ler¹². Størrelsen varierer fra nogle få centimeter i længden og op til ca. 25 cm, og de har ofte rester af bemaling.

Som navnet "heyligenbackers" antyder, er de middelalderlige pibellersfigurer religiøse fremstillinger. De almindeligste motiver er Maria med barnet, den hellige Katharina, Barbara eller andre helgeninder (fig. 5). De har ofte en piedestal eller sokkel, så de kan stå. Et andet almindeligt motiv er Kristkind motivet; et nøgent barn der holder en due som symbol på helligånden eller et rigsæble,

Fig. 5. To pibelfigurer, der forestiller h.h.v. helgeninderne Barbara (med tårnet) og Katharina (med sværd og hjul). 's-Hertogenbosch, Holland. Højde: h.h.v. 6,7 og 5,4 cm. Efter Janssen 2007, s. 156.

Two clay figures representing respectively saints Barbara (with the tower) and Katharina (with the sword and wheel) 's-Hertogenbosch, Netherlands. Height: respectively 6,7 and 5,4 cm.

som tegn på verdensmagten. Kristkind figureerne er ofte lidt anderledes udformet end helgeninderne. De er mere flade og næsten todimensionelle og dukkeagtige i udtrykket og er typisk uden standflade (fig. 6). Masseproduktionen af disse små helgebilleder viser, at de må have været fremstillet til den almindelige befolkning og ikke til kirkelige formål. De har kunnet fungere som pynt og mål for religiøs tilbedelse i folks hjem. En del af dem er iøvrigt fundet ved udgravning af nonneklostre, de har måske stået i klostercellerne¹³. Figureerne var små, og kunne transporteres i lommen eller bagagen på rejser som små amuletter.

Efter reformationen blev figureerne fortsat fremstillet, men de religiøse motiver veg for verdslige motiver, gerne fremstillinger af mennesker eller dyr (fig. 7). De små Kristkindfigurer kendes dog op til 1600-tallet¹⁴. Efter at kridtpibeproduktionen for alvor tog fart i 1600-tallet, blev figureerne muligvis en del af pibemagerens repertoire, begge genstandstyper findes op til engang i 1800-tallet.¹⁵ Hvad de verdslige figurers funktion har været, er

ikke entydigt. De kan have været nips, som en slags forgængere for porcelænsfigurer. De kan også have været brugt som legetøj, eller have haft en symbolik, som vi ikke længere kender. Fra nyere tid kendes skikken med at skænke votivgaver til kirker og klostre i form af små dyre- eller menneskefigurer, så det kan ikke udelukkes, at der kan være folketro indblandet i brugen af pibelfigurerne¹⁶.

Der findes efter mit kendskab ikke publicerede paralleller til den første figur fra Ribe. På flere måder synes den dog beslægtet med Kristkindfigurerne. Dels ved den lidt flade form, og ved motivet med det nøgne barn/ungling, samt det, at han holder noget foran brystet (se fig. 6). Det vides dog ikke, hvilken symbolværdi, der i så fald skal tillægges blomsterbuketten, den kan også tænkes blot at have dekorativ værdi. Efter forespørgsel til forskellige museer i et af de område, hvor pibelfigurerne er velkendte, viste det sig, at motivet med en ungling med en blomsterbuket kendes fra Holland, hvor de blev fremstillet i Gouda-området i 1700-tallet. Her er fundet støbeforme i forskellige størrelser med dette motiv¹⁷. Det er altså sandsynligt at figuren er fremstillet og importeret eller hjembragt til Ribe herfra.

Kunsthåndværk

Museets samling rummer mange smukt dekorerede brugsgenstande. En af dem er en kunsthåndværkt udskåret træform til bagværk (fig. 8). Den indkom til museet omkring 1930 og blev beskrevet således:

Et udskåret Bræt af Birketræ, 23 Cm. langt og 15 Cm. bredt og 2 1/2 Cm. tykt. Udskjæringerne bestaa af 30 fordybede Felter 2 1/2 Cm. høje og 1 1/2 Cm. brede samt af runde og stjerneformede 2 og 2 1/2 Cm. i Diameter. Udskjæringerne forestille Dyr, Blomster, Skibe og Bygninger, derunder Ribe Domkirkes Nordside. Formenes benyttet som Form for Sukkergodt.

Funden paa Ribe Byes Nørremark ved Nedbrydningen af et gammelt Hus ved Trøjels Knæ stukket op under Straatataget.

Formen er især i den ene side noget angreben af borebiller, men de 30 små billeder træder stadig

Fig. 6. Eksempler på Kristkind pibelfigurer fundet ved St. Barbaradal Kloster i Eikendonk, Holland. Fragmentet med klædning er usædvanlig. De øvrige er nøgne eller har lændeklæde, og holder enten en due eller et rigsæble foran brystet. Største højde: 2,4-18 cm. Efter Grass, 1983 s. 226.

Examples of clay Christ the child figures found at St. Barbaradal Kloster in Eikendonk, Netherlands. The fragment with clothing is unusual. The others are naked or have linen robes and hold either a dove or a royal globus in front of the breast. Greatest height: 2,4-18 cm.

Fig. 7. Fragment af pibeler forestillende en menneskefigur, der sidder på en svane. Bredde: 5,5 cm. s'-Hertogenbosch, Holland. Efter Janssen 2007, s. 227.

A fragment of a clay figure showing a human figure, sitting on a swan. Width: 5,5 cm. 's-Hertogenbosch, Netherlands.

smukt frem og indeholder forbløffende mange fine detaljer i betragtning af deres størrelse. Udskaaringerne dybde er nogle få millimeter. Felternes motiver er, fra venstre mod højre:

- Felt 1: kvinde med hat
- Felt 2: mand med kasse eller kuffert på ryggen og med stok
- Felt 3: svane på vand
- Felt 4: stork under sol
- Felt 5: fugl på sten
- Felt 6: blomsterbuket i kurv?
- Felt 7: træer og stakit eller bro
- Felt 8: blomster
- Felt 9: blomster i potte
- Felt 10: bygning. Bindingsværk med roset?

Fig. 8. Småkageformen fra Ribe (ASR M7247, nr. 7247). Til venstre foto, til højre udtegning af motiverne. Foto og tegning: SJM/Mette Højmark Søvsø (MHS).

Biscuit cake form from Ribe (ASR M7247, nr. 7247). Photo to the left and a tracing of the decoration to the right.

- Felt 11: bygning med tårn, (Ribe domkirkes nordside?)
- Felt 12: kvinde der holder noget i hånden
- Felt 13: ædt af borebiller
- Felt 14: skib med sejl
- Felt 15: mand med kasse eller kuffert på ryggen og med stok
- Felt 16: skib med sejl
- Felt 17: bygning med tårn
- Felt 18: portal? Bygning?
- Felt 19: ædt af borebiller
- Felt 20: portal med snoede søjler?
- Felt 21: flyvende fugl
- Felt 22: bygning med tårn
- Felt 23: hjort og træ?

- Felt 24: jæger med høj hat og bøsse jager firbenet dyr
- Felt 25: ? samt en sol i det ene hjørne
- Felt 26: bygning med to tårne
- Felt 27: iddende mand der ryger pipe?
- Felt 28: tre træer?
- Felt 29: opsats eller lignende med blomster på toppen?
- Felt 30: opsats eller lignende med hjerte flankeret af fugle på toppen.

Under de 30 felter er en cirkulær, blomsterformet udskæring med et kors i midten, side om side med en stjerneformet udskæring omgivet af en trekant med et øje i midten.

Fig. 9. Speculaasbrædt af slesvigsk oprindelse, dekoreret med karvesnitskårne figurer. Ca. 1700. Efter Benzon 1967, s. 27.

Speculaas board from Slesvig, for short crust biscuits decorated with cut bas-relief figures. Dated to around the year 1700.

Fig. 10. To honningkageforme fra Nordslesvig, muligvis Åbenrå. Ca. 1800. Den ene med postvogn (25x12,5 cm.), den anden med en mølle (15x10,5 cm.). Begge fra Nationalmuseet. Efter Uldall, 1963 fig. 308.

Two honey cake forms from northern Slesvig, possibly Åbenrå. Circa 1800. One with a post wagon (25x12,5cm) and the other with a mill (15x10,5 cm)

Det har tidligere været almindeligt at bruge forme med motiver til brød, kager og smør¹⁸. Kagebrædter med flere små figurer blev brugt til at bage småkager i, de såkaldte speculas, honningkager eller anisbrød. Dejen til disse kage typer var let at forme og hævde ikke så meget, at dekorationen gik tabt, og udskæringerne behøvede derfor ikke at være så dybe. De nævnte småkage typer kaldes på tysk "Gebildbrote"¹⁹. Formtrykte småkager blev aldrig særlig udbredt i Norden, med undtagelse af det sydlige Jylland og i de gamle hertugdømmer²⁰. Desuden kendes skikken fra Amager, hvor de indvandrede hollændere bragte den med sig. Der findes flere forme der kan sammenlignes med Ribe-formen. De er alle fra 1700-1800-tallet (fig. 9 og 10). Motiverne blev hentet fra det verdslige liv; der er dyr, bygninger, soldater, herremænd, borgere og kareter, blomster legende børn og svøbelsesbørn. Formene var gerne skåret i hårde træsorter som frugt- eller

bøgetræ²¹. Ifølge den gamle beskrivelse er Ribe-formen af birketræ, men det er ikke afklaret om bestemmelsen er den rigtige.

Også motiverne på denne form er fremstillinger af mennesker, dyr, planter og bygninger. I den gamle protokol beskrives motivet i felt 11 som Ribe Domkirkes nordside. Det ligner ganske vist også kirkeskibet med Borgertårnet i vest. Formen er dog sandsynligvis ikke fremstillet i Danmark, men snarere i Sydslesvig eller det hollandske område, og dermed må ligheden med Ribe domkirke være tilfældig²². Der er også andre felter med bygningsmotiver, nogle af dem af bygninger med tårne, andre med noget, der ligner søjleportaler (felt 18, 20). I felt 10 ses en bygning med dør og vinduer, og herover en roset, der ligner meget dem, som kendes fra bindingsværkshusene i Ribe og andre steder. De øvrige kageformers datering ligger i 1700-1800-tallet, og det samme må gælde formen fra Ribe.

Fig. 11. Fragmenteret vinduesrude fra gårdsiden af Sortebrødregade 3 (ASR 21M80E, nr. E5359). Foto: SJM.

Fragment of a window pane from the rear facade of Sortebrødregade 3, Ribe.

En usædvanlig kærlighedshistorie

Jacob A. Riis' forelskelse i Elizabeth Giørtz er allerede indgående beskrevet²³. På Sydvestjyske Museers magasin findes dog et håndgribeligt vidnesbyrd om denne forelskelse, som fortjener at blive føjet til historien. Det er fragmentet af en vinduesrude, som har siddet ud mod gården i Sortebrødregade nr. 3 i Ribe, hvor Jacob A. Riis voksede op (fig. 11 og 12). Han har to gange ridset i ruden, begge gange med navn og årstal:

Med sirlig skråskrift:

Jacob Riis

1865

J.R.

J.R

Med store, svungne bogstaver:

J. Riis

E.N²⁴

1869

1869

Ruden sad på sin plads indtil begyndelsen af 1940'erne, hvor bygningens ejer, Købmand Peter Sørensen udtog den revnede rude og skænkede den til Jacob A. Riis Børneasyl i Klostergade. Børneasylets formand, Bankdirektør E. Dahl Jepsen fra Sydjysk Landmandsbank lod den opbevare i bankens boks under krigen og i de følgende år. Ruden blev skænket til Den antikvariske Samling i foråret 1980²⁵.

Det der gør kærlighedshistorien usædvanlig, er den vedholdenhed Jacob udviste, da han på trods af mange afvisninger og års adskillelse aldrig opgav håbet om at få sin Elisabeth. Han nægtede stædigt at se i øjnene, at hun slet ikke var interesseret i ham, og det lykkedes ham da også at få hendes ja efter 11 års ulykkelig kærlighed. Forelskelsen opstod i 1864, da han var 15 og hun var 12 år gammel. Elisabeth overgav sig i 1875 efter at hendes første forlovede var død af tuberkulose, og hun var forstødt af sine plejeforældre, Clara og Balthasar Giørtz.

Første gang Jacob har ridset i ruden, har han skrevet sit navn sirligt med skråskrift samt årstallet 1865. Det var det år, hvor han efter et pinligt håndgemæng med Elisabeths plejefar, Balthasar Giørtz, rejste til København for at blive tømrerlærling. Det næste årstal, der er ridset ind i ruden, er 1869. Det markerer et vigtigt vendepunkt i Jacobs liv. Den 17. oktober sendte han et frierbrev til Elisabeth, og ventede hele dagen i pinefuld spænding på hendes svar. Årstallet er skrevet to gange og ovenover er hans egne og Elisabeths initialer indridset som en forlovelsesproklamering. Elisabeths svar kom hen under aften og knuste hans hjerte: "Jeg vil aldrig kunne elske dig", skrev hun blandt andet²⁶. I foråret 1870 besluttede han sig for at rejse til Amerika.

Den sidste krølle på historien skal være Jacob A. Riis egne ord om ruden i Sortebrødregade. Det følgende citat er taget fra beskrivelsen af Jacob og Elisabeths besøg i Ribe i 1904. Det må siges, at han har pyntet en smule på historien med hensyn til, hvad det var, han dengang havde skrevet, eller også var det blot sådan, han selv huskede det:

"We sought it and found it together, She and I, the house in which I dreamed as a boy, in the street of the Black Friars. The window-pane was still there upon which I wrote "From here I can see Elisabeth's garden" beyond the river, heaven knows with what stylus to cut so deep. With a dozen little mouths to feed in our home, diamonds were not lying loose there."

("Vi søgte, hun og jeg, og fandt det gamle hus i Sortebrødregade, hvor jeg har drømt om hende siden min barndom. Vinduesruden var der stadig med indskriften "herfra kan jeg se Elisabeths have". – På den anden side af åen. Vorherre må vide, hvad jeg skrev med, for i et hus med 12 munde at mætte, ligger diamanterne ikke og flyder"²⁷.)

Noter

1. ASR MD227, D227.
2. ASR 11/65, breve af 16/2 1964, 21/4 1964 og 20/10 1964.
3. NM D12187, D293/1964 samt D8495. Forespørgsel 2008 venligst besvaret af Poul Grinder-Hansen.

Fig. 12. Gårdsiden af Sortebrødregade nr. 3 i Ribe. Ruden har siddet i vinduet på 1. sal til venstre. Foto: SJM.

The rear façade of Sortebrødregade 3, Ribe. The pane of glass came from the first floor window on the left.

4. ASR 2002, x1.
5. Archeologie.antwerpen.be/en/virtueel/objecten-detail eller www.pijpenkabinet.nl. I USA er figurer med 1700-talsdragter fundet i Mount Vernon, se www.Mountvernon.org.
6. Graas 1983, s. 223-228; Baart 1977, s. 472-474; Janssen 2007, s. 90-91, 101, 155, 225-226.
7. Engelsk: Pipe clay, hollandsk: Pijpaarden. Piberne kaldes vel kridtpiber fordi de har en kridtagtig overflade.
8. Graas 1983, s. 223.
9. Baart 1977, s. 472; Sarfatij 1990, s. 178.
10. Det kan vel bedst oversættes som "helligbage-re" og "billedtrykkere". Det sidste må hentyde til fremstillingsmåden, hvor leret trykkes/presses i en form. Graas 1983, s. 225.
11. Se www.museumkennis.nl; Graas 1983, s. 223.
12. F.eks. Janssen 2007, s. 90-91.
13. Graas 1983, s. 225.

14. www.archeologie.antwerpen.be.
15. Baart 1977, s. 475.
16. Se f.eks. Andree 1904.
17. Personlig oplysning: Don Duco, Pipe Museum, Amsterdam.
18. F.eks. Benzon 1967, s. 24ff.
19. Personlig oplysning: Bodil Møller Knudsen, Horsens byarkiv; Klein 1976, s. 165 ff.
20. Gorm Benzon 1967 s. 26; Jf. en samling af speculasforme fra den Cumberlandiske samling på Sønderborg slot (personlig oplysning: Inge Adriansen).
21. Benzon 1967, s. 27-28.
22. Angående formens mulige proveniens: Personlig oplysning: Inge Adriansen, Sønderborg slot.
23. Buk-Swienty 2005.
24. E.N. står for Elisabeth Nielsen, som var Elisabeths fødenavn.
25. ASR 21M80E, E5359.
26. Buk-Swienty 2005, s. 74-75.
27. Riis 1909, s. 253-254; Riis/Mulvad 1979, s. 73-74.

Litteratur

- Andree, R.: *Votive und Weihgaben des katholischen Volks in Süddeutschland*. Braunschweig 1904.
- Baart, J.: *Pijpaarden voorwerpen XV-XVI. I: Opgravningen in Amsterdam. 20 jaar stadskenonderzoek*. Amsterdam 1977, s. 472-475.
- Benzon, Gorm: *Gamle ting fra køkkenet*. 1967.
- Buk-Swienty, Tom: *Den ideelle amerikaner. En biografi om journalisten, reformisten og fotografen Jacob A. Riis*. 2005.
- Graas, T.G.M.: *Pijpaarden beeldjes. I: Van Bos tot Stad. Opgravningen in 's-Hertogenbosch*. Red: H.L. Janssen. 's-Hertogenbosch 1983, s. 223-228.
- Janssen, H.L.; A.A.J. Thelen (red.): *Tekens van leven. Opgravningen en vondsten in het Tolbrugkwartier in 's-Hertogenbosch*. 2007.
- Klein, G.: *Arts et traditions populaires d'Alsace. La maison rurale et l'artisanat d'autrefois*. 1976.
- Riis, Jacob A.: *The old town*. New York 1909.
- Riis, Jacob A.: *Min gamle by*. Oversat af Søren Mulvad. 1979.

- Sarfati, H.: *Verborgene Steden. Stadsarcheologie in Nederland*. Amsterdam 1990.
- Uldall, Kai: *Dansk folkekunst*. 1963.

SUMMARY

More stories from the museums vaults

The process of moving into the new museum warehouse brought a number of interesting artefacts to light. The first is a fragment of a clay statuette found in the river Ribe and acquired by the museum in 1964. Until the unearthing of yet another clay statuette this year, the statuette was the only one of its kind known in Ribe (fig 1. & 3). The artefact group has been hereto unpublished in Denmark, but is represented by similar finds from the Netherlands, England and even USA. The statuettes were produced from the 13th century onwards and were at the time mostly religious representations of Maria and the child, different female saints or Christ the child (fig. 5, 6). They were mass produced and were most likely used in peoples homes or could be used as amulets on their travels. Following the reformation the figures become more secular in their themes and are dominated by representations of everyday scenes of animals or people (fig. 3, 4, 7). They may have played a role as simple ornaments or toys or retained a symbolic meaning of which we have no knowledge of as yet. The two figures from Ribe belong to the 18th century. Another interesting artefact from the same period is a baking tray for the specialised baking of speculaas or other forms of biscuits (fig. 8). The tray is carved with 30 small scenes of people, animals, plants and buildings in bas-relief. The last artefact is a fragment of a window pane, which once belonged to a house in Ribe; Sortebrødregade 3. This particular house was where one of Ribes most famous inhabitants Jakob. A. Riis grew up. The pane of glass shows an etching, made by a young and love smitten Riis who recorded the initials of his love alongside his own together with the year (fig. 11, 12).

Mette Højmark Søvsø, middelalderarkæolog
 Sydvestjyske Museer
 Odins Plads 1, 6760 Ribe
 E-mail: mhs@sydvestjyskemuseer.dk